
■ Litteraturöversikter

Birgitta Niklasson: *Contact Capital in Political Careers. Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees.* Göteborg Studies in Politics 96. Göteborg 2005: Department of Political Science.

CHRISTINA BERGQVIST¹

Avhandlingens innehåll och slutsatser

Betydelsen av kontakter i politiken, speciellt i *rekryteringen* till politiska positioner, är ett eftersatt område i den statsvetenskapliga forskningen. Vissa typer av kontakter, t.ex. giftermål mellan högt uppsatta politiker eller en son eller dotter som går i mammans/pappans politiska fotspår, väcker ofta stor uppmärksamhet i massmedia och i samhällspolitisk litteratur. De flesta av oss håller nog spontant med om att kontakter ofta verkar vara viktiga för att nå framgångar i politiken. Birgitta Niklasson tar i sin avhandling *Contact Capital in Political Careers. Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees* steget från spekulativa och mer populärt hållna studier om detta till att mer systematiskt undersöka vilken roll kontakter spelar för dem som uppnått politiska toppositioner.

Syftet med avhandlingen är att bidra till teoretisk och empirisk utveckling kring

frågan om kontacters betydelse för politisk karriär. För att förstå relationen mellan kontakter och politisk karriär avser Birgitta Niklasson att utveckla ett nytt begrepp som hon kallar *kontaktkapital*. En första preliminär definition av kontaktkapital presenteras som "expressive and instrumental resources that an individual gains access to through family, social, and work contacts and which she can make use of in attempting a political career" (s 54).

I avhandlingen diskuteras hur begreppet kontaktkapital skiljer sig från andra närstående begrepp som t.ex. socialt kapital. Socialt kapital är, enligt författaren, för brett och det har därför varit viktigt att utveckla begreppet kontaktkapital för att fånga kontakternas betydelse för en individs möjlighet till politisk karriär. Den begreppslika och teoretiska utvecklingen som avhandlingen syftar till baserar sig på empiriska studier av kontaktkapitalets roll i den svenska politiska elitens karriär. Undersökningen vägleds av tre hypoteser:

1. Kontaktkapital är en viktig politisk karriärfaktor
2. Kontaktkapital är viktigare i centrala patronagestrukturer (*central patronage recruitment structures*) än i lokala byråkratiska strukturer (*local bureaucratic*)
3. Betydelsen av kontaktkapital för politisk karriär komplicerar politiskt avancemang för kvinnor, personer utan universitetsexamen och personer från lägre social klassbakgrund

Hypoteserna grundar sig bl.a. på tidigare forskning om betydelsen av kontakter i näringslivet. Tankegången bakom hypotes två är att kontaktkapital blir viktigare i rekryteringsstrukturer som präglas av *central patronage recruitment* därför att de är

---

¹ Docent Christina Bergqvist är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: Christina.Bergqvist@statsvet.uu.se
Artikeln är en sammanfattning av fakultetsoppositionen vid disputationen den 25 november 2005.

obyråkratiska, består av ett fåtal personer med makt över rekryteringsprocessen, kriterierna är oklara och processen är ogenomskinlig. I den lokala byråkratiska processen, som är mer formaliserad och med fler personer inblandade i besluten, minskar betydelsen av kontaktkapital.

Avhandlingen syftar inte till att testa olika förklaringsfaktorer till politisk karriär utan studien har ett mer explorativt syfte. Den beroende variabeln i undersökningen är *politisk karriär*. Vad menas då med politisk karriär i denna avhandling? Efter en diskussion om några alternativa sätt att identifiera vilka som har byggt en politisk karriär stannar Birgitta Niklasson vid den s.k. positionsmetoden. Det innebär att de som uppnått höga positioner i folkvalda och exekutiva organ rimligen bör ingå i urvalet. Studier av politiska karriärer har ofta handlat om den parlamentariska eliten. Den ingår också i denna undersökning, men även regeringssidan ingår genom att även politiska tjänstemän på departementen undersöks. (Statsråden ingår ej, p.g.a. för låg svarsfrekvens). Sätillvida är det en studie av den politiska maktelitens karriär, närmare bestämt den svenska politiska eliten.

Det empiriska underlaget består av surveydata och intervjuer. Uppåt 200 personer tillhörande den politiska makteliten har besvarat en enkät och 32 personer har intervjuats. Enkätstudien ingår i en större elitundersökning där olika typer av makteliter ingår. I viss mån har dessa data använts för att göra jämförelser mellan makteliterna. Fokus i avhandlingen ligger emellertid på de två grupperna parlamentariker och politiska tjänstemän och det är denna politiska elits egna subjektiva uppfattningar som ligger till grund för analyserna.

Tidigare studier har visat att vita välutbildade män från socialt privilegierad bak-

grund historiskt sett alltid har dominerat politiska eliter. Birgitta Niklasson gör i början till den empiriska delen av avhandlingen en specialundersökning av den politiska elitens sammansättning, genom några historiska nedslag, alltsedan 1925. Det exklusiva mönstret bekräftas för både parlamentariker och politiska tjänstemän. Mönstret är speciellt utpräglat för tjänstemännen och med få undantag är det de politiska tjänstemännen som har den mest privilegierade klassbakgrunden och den högsta utbildningen och till och med 1970-talet är den i princip totalt mansdominerad.

Denna exklusivitet gäller i ganska stor utsträckning även dagens svenska politiska elit, speciellt då det gäller utbildning och klass (och etnicitet, men det ingår inte i analysen). När det gäller kön är däremot Sverige idag "avvikande" eftersom mäns dominans i den politiska makteliten minskat. Män har nu "bara" 55-60 % av platserna istället för 90 till 100 %. Det har alltså skett en remarkabel utjämning vad gäller könsfördelningen på politiska positioner, men genombrottet kom sent, speciellt bland de politiska tjänstemännen och det är endast under de senaste 5-10 åren som andelen kvinnor överstigit 40 procent. Skillnaderna härvidlag mellan parlamentariker och politiska tjänstemän stärker idén om att det är värt att undersöka betydelsen av kontaktkapital i de två olika typerna av rekryteringsstruktur.

Vilken vikt fäster då parlamentariker och politiska tjänstemän själva vid kontakter?

På en direkt fråga så visar det sig att kontaktkapital anses vara en mycket viktig tillgång för en politisk karriär, i enlighet med den första hypotesen. Även utbildning och mediakontakter anses viktiga, medan social bakgrund och ekonomiska tillgångar anses spela en mycket liten roll.

Det visar sig också att de politiska tjänstemännen i linje med den andra hypotesen fäster större vikt vid kontaktkapital än parlamentarikerna.

En jämförelse mellan olika typer av makteliter visar att den politiska eliten fäster lika stor eller t.o.m. större vikt vid kontakter än andra makteliter inom t.ex. näringsliv och intresseorganisationer. Makteliten är också förbluffande enstämmig när det gäller den lilla betydelse som pengar och social bakgrund anses ha.

Trots att könsfördelningen utjämnats är män fortfarande i majoritet i den politiska eliten. Niklasson undersöker också vad eliten själv anser att detta beror på. Brist på kontakter anses vara den viktigaste förklaringen. Kontakter upplevs som speciellt viktiga av de politiska tjänstemännen. Alternativa förklaringar som t.ex. omsorgsansvar eller att kvinnor blir diskriminerade på något sätt kommer längre ner på listan över förklaringsfaktorer respondenterna har att ta ställning till. Nästan ingen tror att underrepresentationen av kvinnor beror på bristande kompetens eller förmåga. Det finns alltså vissa indikatorer på att den tredje hypotesen om kontaktkapitalets negativa inverkan på kvinnors politiska karriär får stöd av den politiska eliten själva.

Vad gäller innehållet i kontaktkapitalet delar författaren in kontakterna i *antal*, *räckvidd (range)*, d.v.s. olika typer av kontakter som kan var både emotionella och instrumentella, och *status*. Tillsammans bildar dessa tre dimensioner av kontaktkapital ett *kontaktkapitalindex*. I ett första steg analyseras skillnaderna mellan parlamentarikers och politiska tjänstemäns kontaktkapitalindex. Resultaten visar att politiska tjänstemän haft något fler kontakter, med något större räckvidd och i högre grad med personer med hög status.

Kontroll för kön, utbildning och klass ger en rad intressanta resultat. Det visar sig t.ex. att kvinnorna i den politiska eliten har ett större kontaktkapital än männen, att sambandet mellan utbildning och kontaktkapital är oklart och att de med privilegierad social bakgrund har mer kontaktkapital än de från opriviligerade grupper.

Kapitel 8 är baserat på intervjuerna med personer i den politiska eliten och syftar till att utveckla begreppet kontaktkapital. Det räcker inte att så att säga utforska de mer kvantitativa aspekterna av kontaktkapital, utan det är viktigt att också gå bakom frågor om vem som har kontakt med vem och hur mycket, till frågor om innehållet, alltså de mer kvalitativa sidorna av kontakter.

Birgitta Niklasson har utvecklat en klassificering av olika aspekter av kontaktkapitalet. Denna används för att stärka resultaten från hennes tidigare analyser.

Kontaktkapitalet kan delas in i två huvudkategorier, *expressiva (emotionella)* och *instrumentella kontakter*. Det *expressiva kontaktkapitalet* stärker en persons *politiska vilja (political will)*, medan det *instrumentella kontaktkapitalet* består av två underkategorier, nämligen *politisk skicklighet (political craft)* och *politiskt utrymme (political space)*. Inom ramen för politiskt utrymme finner vi den viktigaste formen av kontaktkapital, *the core contact capital*, som handlar om att få information om lediga positioner, rekommendationer, och rekrytering till politiska positioner.

Tillgången till detta "core contact capital" (kärnkortkontaktkapital) kan erhållas både genom svaga och starka kontaktband. Här skiljer sig parlamentariker och politiska tjänstemän åt. För en parlamentariker kan det vara bättre att ha många svaga kontaktband än ett fåtal starka, för tjänstemannen är det tvärtom. Det beror på skillnader i rekryteringsprocessen. En politisk

tjänsteman blir ofta "handplockad" av någon man redan känner. I den mer öppna och genomskinliga parlamentariska processen kan inte starka kontaktband få en lika avgörande roll.

Mycket kortfattat så är huvudslutsatserna att de tre hypoteserna får ett indirekt stöd av den empiriska undersökningen. Kontaktkapital har betydelse för politiska karriärer, kontaktkapital spelar dessutom en ännu större roll i centrala och informella strukturer och betydelsen av kontaktkapital försvårar för opriviligerade sociala grupper att göra politisk karriär.

Diskussion om syfte, teorier och centrala begrepp

Birgitta Niklasson har i sin avhandling avgränsat sig till att göra en beskrivande och explorativ studie. Det verkar rimligt med tanke på att frågan om kontakternas betydelse för politisk karriär och hur vi kan utveckla bättre analytiska redskap för att undersöka kontakterna är förhållandevis outforskad. Ändå kan jag inte komma ifrån känslan av att syftet i själva verket är något stramt hållet och i och med att undersökningen är strukturerad utifrån tre hypoteser och att relationen mellan de olika enheterna diskuteras i termer av oberoende och beroende variabler etc. så för det tankarna till att det också handlar om att förklara. "Variabelspråket" rimmar helt enkelt ibland illa med det beskrivande och explorativa syftet. Detta är kanske mer en synpunkt på stilen i framställningen än en invändning som ifrågasätter syftet och genomförandet av undersökningen.

Sammantaget är författaren noga med att utreda sina begrepp och bidrar med många intressanta diskussioner utifrån tidigare forskning om vikten av kontakter för att göra karriär. Två av de centrala begreppen i avhandlingen är naturligtvis begreppen *politisk karriär* och *rekryterings-*

strukturer. (Begreppen kontaktkapital och social bakgrund återkommer jag till i diskussionen om empirin.) Politisk karriär är det som i undersökningen kallas den beroende variabeln och det är två huvudtyper av politisk karriär som undersöks. Dels folkvalda politiker med ledande positioner i riksdagen och EU-parlamentet och dels politiska tjänstemän på departementen såsom statssekreterare, pressekreterare och politiskt sakkunniga. Till skillnad från en del andra studier om politisk karriär är inte bara parlamentariker utan också politiska tjänstemän inkluderade. En anledning till det är, enligt Niklasson, att gruppen politiska tjänstemän ökat i betydelse både vad gäller inflytande och i antal (s. 63 ff). Det är ju intressant i sig, men det blir inte riktigt klart varför det är intressant och relevant i förhållande till denna studie. Det hade varit värdefullt om författaren utvecklat detta tydligare. Är det så att de politiska tjänstemännen blivit fler och fått mer makt? I så fall i förhållande till vem? Vari ligger problemet? Är det ett demokratiproblem? Ett jämlikhetsproblem? Eller innebär politisering, som ibland hävdas, en urholkning av kompetens? Här hade författaren kunnat vara tydligare och mer explicit anknytit till aktuella diskussioner om förhållandet mellan politiker och tjänstemän.

Surveyundersökningen och intervjuerna

Som nämnts baseras det empiriska materialet på både en surveyundersökning och på intervjuer. Jag vill framhålla att intervjuerna ger avhandlingen ett "lyft" och kompletterar analysen av enkäterna mycket bra. Att ta del av intervjuerna gör framställningen mer levande och ger "kött på benen" åt det sifferexercerande som ibland präglar analysen av enkäterna.

När det gäller analyserna kan det vara av speciellt värde att lyfta fram några intressanta och oväntade resultat vad gäller genus. Givet hur könsfördelningen historiskt sett utvecklats hade man kunnat förvänta sig att könsfördelningen skulle vara sämre bland tjänstemännen än bland parlamentarikerna, men idag finns inga större skillnader mellan dessa två grupper. Däremot var skillnaderna dels mellan kvinnor och män mycket större längre tillbaks i tiden, dels tog det också längre tid för kvinnor att uppnå positioner som politiska tjänstemän. Även om män fortfarande är i majoritet så uppgår andelen kvinnor till drygt 40 procent i båda grupperna. På en fråga om de viktigaste orsakerna till att det finns färre kvinnor på de absoluta toppositioner anger respondenterna själva att det beror på brist på kontaktkapital. I tabell 6.4 (s. 107) anger 83 % av båda grupperna av politiker att det är mycket viktigt eller ganska viktigt. Och i tabell 6.5 (s 110) framgår att politiska tjänstemän jämfört med parlamentariker är ännu mer benägna att se bristen på kontaktkapital som en orsak till att kvinnor är underrepresenterade.

Samtidigt visar analysen av kontaktkapitalindex (antal kontakter, räckvidd och status på kontakterna) att kvinnor har ett större kontaktkapital än män, liksom att personer med privilegerad bakgrund har mer kontaktkapital än opriviligerade grupper. Det till synes oväntade resultatet att kvinnor som gjort politisk karriär har mer kontaktkapital än män i motsvarande situation kan enligt författaren förklaras av att kvinnor överkompenserar. Kvinnor verkar alltså behöva mer kontaktkapital än män för att bygga en politisk karriär. Frågan här är om detta, t.ex. med hjälp av intervjuerna hade kunnat utredas lite mer. Kompensation kan vara en förklaring till kvinnornas högre kontaktkapitalindex.

Slutord

Det är ingen tvekan om att Birgitta Niklasson har valt ett spännande område att forska om. Hennes undersökning ger ett viktigt bidrag både till den politiska och vetenskapliga diskussionen om betydelsen av kontakter och vilka implikationer kontaktkapital har för individen, men också för hur det politiska systemet fungerar.

Några av mina invändningar gäller de mer övergripande och teoretiska frågorna om demokrati och jämlikhet/jämställdhet. Här hade det varit värdefullt om författaren hade kunnat lyfta fram den diskussionen tydligare i ett tidigt skede i avhandlingen. De flesta tidigare studier om kontaktkapital har handlat om arbetsmarknaden och näringslivet och det hade varit värdefullt med ett utförligare resonemang om hur den demokratiska rekryteringsstrukturen skiljer sig från rekryteringsstrukturer på en marknad. Möjligen hade också frågan om kön/genus kunnat få ett större utrymme. Speciellt frågan om att kvinnor överkompenserar genom att ha mycket kontaktkapital hade kunnat ägnas större uppmärksamhet.

Utgångspunkten i avhandlingen är att kontakter är av betydelse för rekryteringen av den politiska eliten. Niklasson hävdar också att det behövs ett nytt begrepp för detta. Många undrar säkert varför inte redan etablerade begrepp, som t ex socialt kapital räcker. Personligen känner jag mig övertygad om att det faktiskt finns fog för det nya begreppet kontaktkapital. Det är ett viktigt bidrag för kommande studier att avhandlingen systematiserat och utvecklat begreppet kontaktkapital. Jag gjorde en google-sökning på internet på ordet kontaktkapital och fick bara 20 träffar och ganska många av dem handlar om Birgitta Niklassons avhandling. Jag tror nog att vi så småningom kommer att få ännu fler träffar.